

АНАЛІЗ ВИДІВ ЛІСОКОРИСТУВАННЯ У ДЕРЖАВНИХ ЛІСО-ГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Здійснюється аналіз видів лісокористування у державних лісгосподарських підприємствах України. Наводяться правові основи їх застосування.

Post-graduate O.V. Yurechko – NUFWT of Ukraine, L'viv

Analysis of forms of forest using by state forest enterprises in Ukraine

The analysis of forms of forest using by state forest enterprises of Ukraine is examined. It is pointed basic legislative base that is up to their adoption.

Ліси в житті людини відіграють дуже важливе значення і насамперед тому, що вони створюють сприятливе екологічне, естетичне і оздоровче середовище. Окрім цього, вони мають вагоме господарське значення, оскільки є джерелом деревини – цінної сировини для різних галузей виробництва. Побічні продукти лісокористування відіграють велику роль у забезпеченні населення цінними продуктами і високоефективними ліками.

Для збільшення лісосировинного потенціалу регіону, подальшого задоволення потреб народного господарства у деревині та збереження еколого-соціальних функцій лісових екосистем необхідно суворо дотримуватися оптимальних невиснажливих обсягів лісокористування, підвищувати продуктивність лісів і лісистість території до науково обґрунтованих норм, поліпшити вікову структуру лісів та їх породний склад відповідно до природнокліматичних та лісорослинних умов.

Сукупність лісових і нелісових земельних площ, призначених для розвитку лісового господарства, ставки та водойми в їх межах, становлять лісовий фонд. До його складу входять: ліси, лісові неокриті лісом площі, які підлягають залісненню, нелісові площі, що мають службове та господарське значення і, розташовані в лісових масивах, болота, піски, яри.

У лісах України здійснюються загальне та спеціальне використання лісових ресурсів. Загальне лісокористування здійснюють громадяни, які мають право вільно перебувати в лісах, безкоштовно збирати для власного споживання дикорослі трав'яні рослини, квіти, ягоди, горіхи, гриби, інші плоди, крім випадків, передбачених законодавчими актами. Спеціальне використання лісових ресурсів здійснюється в межах спеціалізованих державних лісгосподарських підприємств.

В основу класифікації видів спеціального використання лісів покладено роль лісів, які використовуються як природний ресурс. Вона, зокрема, полягає у значенні лісу як джерела деревини, живиці, інших лісових ресурсів, а також у специфічних якостях лісу: лікувально-оздоровчих, рекреаційних, естетичних. Виходячи з цього, види спеціального права лісокористування за цільовим призначенням можна поділити на:

- використання деревних ресурсів лісу (заготівля деревини, живиці і другорядних лісових матеріалів);

¹ Наук. керівник: доц. М.М. Огородник, канд. екон. наук – НЛТУ України, м. Львів

- побічні лісові користування (сінокосіння, випасання худоби, розміщення вуликів та пасік, заготівля деревних соків, заготівля і збір дикорослих плодів, горіхів, ягід, лікарських рослин і технічної сировини);
- використання лісів для відтворення ресурсів тваринного походження, користування лісом для потреб мисливського господарства;
- використання лісу у науково-дослідних цілях;
- використання лісу у культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних і туристичних цілях.

Залежно від строку, який встановлюється, користування земельними ділянками лісового фонду може бути постійним або тимчасовим. Право постійного користування земельними ділянками лісового фонду посвідчується державним актом на право постійного користування землею. Земельні ділянки лісового фонду можуть надаватись тимчасовим користувачам за погодженням з постійними користувачами.

Тимчасове користування земельними ділянками лісового фонду може бути: короткостроковим – до трьох років і довготерміновим – від трьох до двадцяти п'яти років.

Заготівля деревини є основним лісовим користуванням у частині задоволення потреб суспільства у лісових ресурсах. Порядок заготівлі деревини регулюється ст. 52-60 Лісового кодексу України, Правилами відпуску деревини на пні в лісах України, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 1999 р., № 1378, Правилами рубань головного користування в лісах України, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 р., № 559.

Правила відпуску деревини на пні в лісах України – це система норм щодо встановлення лімітів, їх розподілу та видачі дозволів на заготівлю деревини, живиці та інших продуктів лісу, строків і порядку їх заготівлі та вивезення. Правила рубань головного користування в лісах України визначаються як система норм і вимог щодо здійснення рубань, в основу яких покладено дотримання принципів безперервного, невиснажливого і раціонального використання лісових ресурсів, збереження умов відтворення високопродуктивних стійких насаджень, їх екологічних та інших корисних властивостей.

Лісовий кодекс визначає, що заготівля деревини у порядку спеціального використання здійснюється під час рубань головного користування, що проводяться у стиглих деревостанах. Деревина заготовлюється також під час рубань, пов'язаних з веденням лісового господарства. Отже, відповідно до Лісового кодексу визначено три види рубань: рубання головного користування, рубання, пов'язані з веденням лісового господарства, та інші рубання.

Порядок визначення розміру заготівлі деревини у порядку рубань головного користування регламентується ст. 56 Лісового кодексу. Так, планування і проведення заготівлі деревини у порядку рубань головного користування здійснюється в межах розрахункової лісосіки. Заготівля деревини у порядку рубань головного користування в розмірах, що перевищують розрахункову лісосіку, забороняється.

Розрахункова лісосіка – науково обґрунтована оптимальна щорічна норма рубань достиглих деревостанів, яка обчислюється на тривалий період

для кожного підприємства, що веде лісове господарство, роздільно за групами лісів, господарствах у кожній області, регіоні, виходячи з принципів безперервності та невиснажливості використання лісових ресурсів.

Розміри лісосічного фонду, тобто запасу деревини, призначеної для заготівлі під час рубань головного користування, встановлюються в межах розрахункової лісосіки виходячи з потреб у лісових ресурсах. Не встановлюється ліміт на заготівлю деревини під час рубань, пов'язаних з веденням лісового господарства, а також на заготівлю деревини під час проведення інших рубань (розчищення земельних ділянок лісового фонду, вкритих лісовою рослинністю, у зв'язку з будівництвом гідровузлів, трубопроводів, шляхів тощо).

Суб'єктами права заготівлі деревини є заготівельні підприємства, установи, організації. До підприємств лісогосподарського комплексу належать усі суб'єкти підприємницької діяльності у галузі лісового господарства, а також юридичні або фізичні особи, яким відповідні земельні ресурси надано у власність або постійне користування. Звичайно домінуючими є державні, аграрні, військові та інші підприємства.

Відповідно до Правил відпуску деревини на пні в лісах України усі види рубань здійснюються за спеціальним дозволом – лісорубним квитком. Крім того, населенню видається ордер на дрібний (до 10 куб. метрів) відпуск деревин на пні. Видача лісорубного квитка (ордера) регулюється Інструкцією про порядок видачі дозволів на спеціальне використання лісових ресурсів затвердженою наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 31 березня 1993 р., № 26.

Відповідно до ст. 89 Лісового кодексу спеціальне використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду є платним. Плата справляється за встановленими таксами або у вигляді орендної плати чи доходу, отриманого від реалізації лісових ресурсів на конкурсних умовах. Плата за заготівлю деревини на пні справляється за встановленими постановою Кабінету Міністрів України від 20 січня 1997 р., № 44 таксами на деревину лісових порід, що відпускаються на пні, або у вигляді орендної плати чи доходу, отриманого від реалізації лісових ресурсів на конкурсних умовах.

Важливим видом лісокористування є заготівля живиці. Порядок заготовки живиці регулюється ст. 61 Лісового кодексу України, Правилами відпуску деревини на пні в лісах України, Правилами заготівлі живиці в лісах України.

Живиця – це смола хвойних дерев, яка використовується для отримання медичних препаратів, а також у технічних цілях. Живицю одержують шляхом підсочки, тобто надрізу на корі стиглих та пристигаючих хвойних насаджень. Заготівля живиці здійснюється, в основному, постійними та тимчасовими лісокористувачами – підприємствами лісозаготівельної промисловості на підставі спеціального дозволу – лісорубного квитка, який видається на весь термін експлуатації ділянки, призначеної для підсочки. Заготівля живиці здійснюється на відведених і переданих для підсочки насаджень згідно з планом відводу насаджень для підсочки в натурі, рішенням обласної державної адміністрації про розподіл ліміту заготівлі живиці. Відведення насаджень і оформлення їх у натурі проводиться згідно з Правилами відпуску деревини

на пні. Загальна площа насаджень, що передається для підсочки, не повинна перевищувати 10 розрахункових лісосік.

Термін, порядок та технологія заготівлі живиці в інших хвойних насадженнях встановлюється Державним комітетом лісового господарства. Плата за заготівлю живиці визначається у межах такс на живицю, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 20 січня 1997 р., № 44.

Крім заготівлі деревини та живиці, Лісовий кодекс передбачає можливість заготівлі другорядних лісових матеріалів, а також здійснення побічних лісових користувань. Вони належать до спеціального використання, провадяться за плату на підставі спеціального дозволу – лісового квитка і тільки у межах відведених земельних ділянок лісового фонду. Ці питання регулюються Порядком заготівлі другорядних лісових матеріалів і здійснення побічних лісових користувань в лісах України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 квітня 1996 р., № 449, Інструкцією про порядок видачі дозволів на спеціальне використання лісових ресурсів, правилами відпуску деревини на пні в лісах України.

До другорядних лісових ресурсів відносять пні, луб, кору дерев, деревну зелень. Їх заготівля здійснюється для потреб виробничої та комерційної діяльності з метою їх промислової переробки, розвитку лісових промислів і задоволення потреб населення. Відповідно до вимог ст. 62 Лісового кодексу України заготівля другорядних лісових матеріалів повинна здійснюватись без заподіяння шкоди лісу.

Серед видів права лісокористування особливе місце займають побічні лісові користування. У ст. 64 Лісового кодексу вказано, що до побічних лісових користувань належать: випасання худоби, розміщення пасік, заготівля сіна, деревних соків, збирання і заготівля дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід, лікарських рослин і технічної сировини, лісової підстилки та очерету. Здійснення побічних лісових користувань повинно провадитися без заподіяння шкоди лісу.

Відповідно до Порядку здійснення побічних лісових користувань в лісах України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 квітня 1996 р., № 449, побічні лісові користування можна поділити на дві групи. До першої віднесено побічні лісові користування, об'єктом яких є ліс – заготівля (збирання) дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід, лікарських рослин; заготівля деревних соків; збирання лісової підстилки. До другої – не тільки ліс, але й землі лісового фонду, не покриті лісом, – розміщення пасік, заготівля сіна і випасання худоби, заготівля очерету.

Збір громадянами у лісах дикорослих трав'янистих рослин, квітів, грибів, ягід, горіхів, інших плодів для власного споживання належить до загального використання лісових ресурсів і провадиться безкоштовно.

Заготівля (збирання) дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід, лікарських рослин і технічної сировини провадиться способами і методами, що виключають виснаження наявних ресурсів і заподіяння шкоди лісовому господарству.

Під час збирання лікарських рослин необхідно дотримуватись таких вимог: заготовляти підземні частини рослин (коріння, кореневища, бульби, цибулини) тільки після досягання і осипання насіння, залишати частину

рослин для відновлення заростей, а молоді рослини – для подальшого росту; зрізати траву без грубих приземних частин, не виривати рослини з корінням, кореневищами, бульбами, цибулинами; заготовляти кору тільки на деревах, призначених для рубання у поточному році, бруньки – ранньою весною до їх набухання і розпускання; залишати кращі екземпляри квіток і суцвіть для запилення і наступного відновлення рослин, не допускати зрізування та обламування гілок дерев і чагарників. Збір лікарської сировини допускається в таких межах (від загального біологічного запасу на ділянці): підземних частин рослин (коріння, кореневища, бульби, цибулини) – до 10 %; трави, листя, квіток, суцвіть трав'янистих рослин, дерев і чагарників – до 40 %.

Заготівля деревних соків провадиться у спеціально створених для цієї мети насадженнях, а також деревостанах, що підлягають рубанням головного користування, не раніше ніж за 10 років до рубання, а у деревостанах, що підлягають рубанню, пов'язаним з веденням лісового господарства, та іншим рубанням – за один рік до рубання.

Розміщення пасік на земельних ділянках лісового фонду здійснюється без права рубань дерев і чагарників, розчищення та розорювання земельних ділянок лісового фонду і спорудження на них будівель капітального типу. Місця розміщення пасік визначаються з урахуванням умов ведення лісового господарства і спеціального використання лісових ресурсів. Найбільш придатними для розміщення пасік є мішані ліси з наявністю медоносів: липи, клена, верби, горобини, жимолості, крушини, глоду, чорниці, малини, вересу, калини, терну тощо. Період розміщення вуликів і пасік визначається залежно від календарних термінів цвітіння медоносів. Розміщення пасік у місцях масового відпочинку людей забороняється.

Заготівля сіна і випасання худоби на земельних ділянках лісового фонду забороняються, якщо це може завдати шкоди лісу. Земельні ділянки лісового фонду для заготівлі сіна і випасання худоби щороку визначаються постійними лісокористувачами на підставі матеріалів лісовпорядкування або спеціального обстеження. Для сінокосіння можуть використовуватися незаліснені зруби, галявини та інші не вкриті лісовою рослинністю землі, на яких не очікується природне лісовідновлення.

Випасання худоби, за винятком кіз, дозволяється на вкритих і не вкритих лісовою рослинністю землях лісового фонду, якщо це не завдає їм шкоди. Місця та терміни випасання худоби зазначаються у лісовому квитку. На територіях об'єктів природно-заповідного фонду випасання худоби може здійснюватися лише за умови, що воно не суперечить їх цільовому призначенню.

Збирання лісової підстилки допускається в окремих випадках у лісах другої групи на земельних ділянках лісового фонду, що визначаються постійними лісокористувачами, не частіше одного разу на п'ять років на одній і тій же ділянці лісу. Термін збирання зазначається у лісовому квитку. Збирання лісової підстилки забороняється на лісових ділянках, розташованих у бідних лісорослинних умовах, на ділянках, де ґрунти піддаються ерозії, та в місцях масового розмноження грибів.

Заготівля очерету провадиться на земельних ділянках лісового фонду з урахуванням збереження сприятливих умов для життя диких тварин та інтересів охорони навколишнього природного середовища.

Лісовий кодекс крім зазначених вище виділяє ще декілька видів лісокористування. Так, ст. 71, 74-76 Лісового кодексу здійснює правове регулювання використання лісових ресурсів для потреб мисливського господарства, у культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних і туристичних цілях та проведення науково-дослідних робіт.

Право користування лісом у культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних і туристичних цілях оформляється відповідно до норм як лісового, так і земельного законодавства, що виражається у двох правових формах його реалізації – регламентацією порядку розміщення в лісах і на землях лісового фонду туристських таборів, баз відпочинку тощо, а також через здійснення загального використання лісових ресурсів.

Головною метою права лісокористування для науково-дослідних робіт є виявлення, вивчення, збереження і використання генетичного фонду рослин у лісах нашої держави. Загальновизнаним є факт необхідності широкого застосування у практиці лісорозведення досягнень генетики і селекції деревних порід. Особливістю регулювання цього виду права лісокористування, зважаючи на принцип багатоцільового використання лісів, є його пріоритетність відносно інших видів права користування лісом. Для проведення науково-дослідних робіт у лісах підприємствам, установам і організаціям можуть надаватися спеціальні ділянки, на яких можуть бути обмежені або повністю заборонені лісові користування інших лісокористувачів, у т.ч. громадян, якщо це не сумісно з цілями проведення науково-дослідних робіт. Рішення про обмеження чи заборону таких видів права користування приймають місцеві ради за погодженням з постійними лісокористувачами.

Рациональне використання лісових ресурсів дасть змогу зберегти та примножити багатство лісів, що завжди були і залишаються одним з головних природних чинників, місцем формування трудової діяльності людини – починаючи з доісторичних часів і донині. Багато науковців і політиків вбачають можливість поліпшити екологічну ситуацію на шляху подальшого розширення об'єктів природно-заповідного фонду, істотного обмеження або й повного припинення промислового лісокористування в лісах деяких регіонів, не вдаючись до системного аналізу стану справ у галузі, до висвітлення об'єктивних лісівничо-технічних показників, які характеризують стан лісів і зміни, що відбулися в них за минулі десятиріччя і відбуваються сьогодні. Те саме стосується досвіду і показників економічного використання лісових ресурсів у сусідніх зарубіжних країнах. Адже намагання увійти до Європейського Співтовариства не можна реалізувати лише гаслами. Важливішим є економічне зростання, і в тому числі – в лісовій галузі, з рівнянням на передові досягнення.

Література

1. **Лісовий** кодекс України від 21 січня 1994 р.// Відомості Верховної Ради. – 1994, № 17. – С. 99.
2. **Лавейкіна Є.** Регіональні аспекти управління природними ресурсами та екологічна безпека населення, наукове видання. – К.: Рада з вивчення продуктивних сил, У НУНУ, 2000.
3. **Генсірук С.А.** Регіональне природокористування: Навч. пос. – Львів: Світ, 1992. – 336 с.
4. **Бобко А.** Проблеми лісового господарства в Україні: оподаткування землі, нормування відпуску та розмір заготівлі деревини// Економіка України. – 1998, № 8.
5. **Завгородня В.** Відповідальність за шкоду заподіяна порушенням лісового законодавства// Підприємництво, господарство і право. – 2002, № 12.

6. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 грудня 1996 р., № 1464 "Про такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісовому господарству".

7. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 квітня 1998 р., № 521 "Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної порушенням природоохоронного законодавства у межах територій та об'єктів природо-заповідного фонду".

8. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 р., № 555 "Про затвердження Санітарних правил в лісах".

9. Порядок поділу лісів на групи, віднесення їх до категорії захищеності та виділення особливо захисних земельних ділянок лісового фонду, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 р., № 557.

10. Порядок заготівлі другорядних лісових матеріалів і здійснення побічних лісових користувань в лісах України, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 23 квітня 1996 р., № 449.

УДК 336.9+658.0

*Доц. М.К. Колісник, канд. екон. наук;
студ. Р.І. Задерецька – НУ "Львівська політехніка"*

МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ КРЕДИТНОЇ ГАЛУЗЕВОЇ ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИКА

Розглянуто питання розвитку системи кредитної та фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств. Проаналізовано особливості розвитку кредитних відносин в аграрному секторі, головні проблеми та недоліки, запропоновано шляхи їх усунення, запропоновано конкретні заходи щодо удосконалення кредитного механізму.

Assoc. prof. M.K. Kolisnyk; stud. R.I. Zaderets'ka – NU "L'viv'ska Politehnika"

Creation of special credit proposition for agricultural producer

The article deals with questions pertaining to the development of crediting and the financial support system to agricultural enterprises. The author analyzes peculiarities of credit relations development in the agrarian sector, the main problems and drawbacks, and suggests methods for their elimination. Also propose measures aimed at perfecting the mechanism of crediting.

Тенденції, що переважають у світовій економіці вимагають пошуків якісного реформування всіх галузей економіки. Зокрема, для України варто звернути увагу на розширення можливостей поступу для банківського та сільськогосподарського секторів. Діяльність сучасних банківських установ на переважно обмежується стандартним набором послуг та намаганнями їх інтерпретувати більшою чи меншою мірою. Однак така ситуація не може підвищити конкурентоспроможність українських банків порівняно з іноземними банківськими установами. Отже, варто акцентувати на тих послугах, які допоможуть вітчизняному банку витримати натиск іноземних конкурентів. Вигідним є надання банками спеціальних кредитних пропозицій для виробників різних галузей.

Питанням кредитування сільського господарства приділяють велику увагу вітчизняні та зарубіжні економісти-дослідники, зокрема Т. Осташко, Л. Долгий, О. Стариков, М. Гарасим, С. Науменкова, М. Малик, А. Берлач, О. Лошкарьова, Я. Чайковський [1-9, 13]. Всі науковці підтверджують думку, що сільгоспвиробнику потрібна підтримка комерційних банків. Особливої уваги потре-